

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра педагогіки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан гуманітарно-педагогічного факультету
д. філолог. н., професор
_____ В.Д. Шинкарук

« » 06. 2020 р.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО
на засідання кафедри педагогіки
Протокол №22 від «04» 06. 2020 р.

Завідувач кафедри

_____ Р. В. Сопівник

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
ТА ЕТИКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ»**

Галузь знань: 18 «Виробництво та технології»

Спеціальність 187 «Деревообробні та меблеві технології»

Освітньо-професійна програма: «Деревообробні та меблеві технології»

Навчально-науковий інститут лісового і садово-паркового господарства

Розробник: д-р. пед. н., доцент кафедри педагогіки Толочко С. В.

Київ – 2020 р.

1. Опис навчальної дисципліни
«Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи»

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітній ступінь	Магістр	
Галузь знань	18 «Виробництво та технології»	
Спеціальність	187 «Деревообробні та меблеві технології»	
Освітньо-професійна програма	«Деревообробні та меблеві технології»	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	1	
Семестр	1	
Лекційні заняття	15 год.	
Практичні, семінарські заняття	15 год.	
Лабораторні заняття	-	
Самостійна робота	90 год.	
Індивідуальні завдання	-	
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних	2 год.	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Основна двоєдина **мета** вивчення дисципліни *«Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи»* полягає:

– формуванні в студентів потреб професійного розвитку, підвищення професійної культури та педагогічної майстерності на умовах засвоєння технологій самоорганізації педагогічної діяльності, сприяти збагаченню педагогічного досвіду майбутніх викладачів, поглибити знання з педагогіки і психології, інноваційних педагогічних технологій, формування практичних умінь і навичок майстерності викладання; культури педагогічного спілкування;

– формування у майбутніх педагогів культури та ерудиції; моральних цінностей педагогічної професії, визначення соціальних ситуацій морального розвитку особистості, обґрунтування оцінних й нормативних систем педагогічної праці, розвиток і саморозвиток професійної етичної культури на рефлексивній основі.

Основні завдання вивчення дисципліни *«Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи»* полягають у:

- формуванні у студентів педагогічної майстерності як комплексу властивостей особистості викладача, що забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності;
- ознайомленні з механізмами творчої самореалізації в професійній діяльності та шляхами професійного самовдосконалення;
- організації професійно-педагогічної діяльності як розвиваючої взаємодії;
- ознайомленні з новаторським педагогічним досвідом, шляхом створення портфоліо викладача;
- розкриття соціальної та виховної значущості дотримання педагогом норм педагогічної етики у професійній діяльності;
- ознайомлення студента з принципами, нормами і правилами професійно-педагогічної поведінки та чітке їхнє засвоєння;
- формування моральних цінностей педагогічної професії та відповідних якостей майбутнього педагога;
- розвиток етичної культури фахівців на рефлексивній основі, спонукання їх до самоаналізу;
- визначення типових помилок педагогічної поведінки, пов'язаних із порушенням норм педагогічної моралі;
- розкриття особливостей етичної поведінки педагогічного працівника при розв'язанні складних педагогічних ситуацій;
- розробка алгоритму індивідуальної педагогічної взаємодії.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи» студенти повинні набути:

знань:

- сутність основних понять модуля (педагогічна майстерність, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка, педагогічна культура, імідж викладача, педагогічне спілкування тощо) та їх взаємозв'язок;
- структуру педагогічної майстерності викладача вищої школи;
- структуру педагогічної техніки викладача вищої школи;
- вимоги до особистості сучасного викладача вищої школи;
- характеристику, специфіку, функції, стилі та культуру педагогічного спілкування;
- структуру педагогічної взаємодії та стилі взаємодії у конфлікті;
- основи взаємодії та взаєморозуміння в контексті професійного спілкування викладача;
- основні етичні поняття та категорії;
- зміст та особливості професійної етики в діяльності педагога;
- визначення професійно важливих якостей педагога, які мають моральну природу;
- можливі шляхи (засоби) вирішення моральних конфліктних ситуацій у професійної діяльності;
- поняття етикету, його роль у професійній діяльності.

умінь:

- визначати основні категорії педагогічної майстерності;
- чітко формулювати і диференціювати схожі поняття та терміни, вільно використовуючи їх у професійній мові;
- розрізняти та характеризувати рівні педагогічної майстерності;

- аналізувати та розв'язувати педагогічні задачі та ситуації;
- визначати та надавати характеристику стилям педагогічного спілкування;
- аналізувати наслідки різних стратегій взаємодії викладача із студентом та обрати оптимальну стратегію взаємодії;
- трансформувати духовні цінності корпоративного середовища у власній поведінці та професійній діяльності;
- розв'язувати педагогічні задачі;
- дотримуватися педагогічних табу у професійному спілкуванні;
- обирати оптимальну стратегію взаємодії у професійному спілкуванні;
- використовувати особистісний потенціал, індивідуальність у процесі педагогічної взаємодії.

Компетентностями, якими повинен володіти здобувач після вивчення дисципліни, є:

- здатність працювати у колективі та команді;
- здатність до критики та самокритики;
- здатність до оволодіння сучасними знаннями з метою самовдосконалення та розвитку загальної та професійної культури;
- здатність до творчої діяльності та системного мислення;
- здатність налагоджувати контакт у спілкуванні зі студентами, батьками (особами, які їх замінюють), колегами;
- здатність розробляти та реалізовувати стратегії, тактики і техніки взаємодії з людьми, заснованих на конкретних критеріях для оцінювання навчальних досягнень, організовувати спільну діяльність для досягнення суспільно значимих цілей, орієнтованих на прогрес;
- здатність володіти ораторським мистецтвом, навичками публічної презентації результатів роботи, вміннями обирати відповідні форми і методи презентації;
- здатність застосовувати основні теорії та методології у навчальній та практичній педагогічній діяльності;
- здатність вибудовувати й реалізувати перспективні лінії культурного, морального й професійного саморозвитку та самовдосконалення;
- здатність обирати й використовувати оптимальні засоби впливу в межах педагогічної взаємодії, керуватися в діяльності етичними нормами;
- здатність до організації професійної комунікації у сфері педагогічної діяльності;
- здатність до міжкультурної комунікації на етичних засадах;
- розвиток умінь етичного впливу у процесі педагогічного спілкування;
- здатність до конструювання власного іміджу, робота над репутацією.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Теоретичні та практичні аспекти педагогічної майстерності викладача вищої школи

Тема 1. Сутність професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи

Викладач вищої школи як науковець і педагог. Психолого-педагогічні особливості діяльності викладача вищої школи. Суть педагогічної діяльності викладача вищої школи в контексті сучасної філософії освіти. Модель професійної педагогічної діяльності, її структурні елементи – суб'єкт педагогічного впливу, об'єкт педагогічного впливу, предмет спільної діяльності, засоби педагогічної комунікації, цілі навчання (за Н.В.Кузьміною).

Основні напрями та функції діяльності викладача вищої школи. Права і обов'язки викладача вищої школи. Вимоги до викладача вищої школи. Готовність викладача вищої школи до педагогічної діяльності.

Мотивація педагогічної діяльності викладача. Психолого-педагогічні засади педагогічної діяльності викладача (опосередкований вплив педагога на особистість студента; саморозвиток особистості як основа виховання і навчання студентів; єдність зовнішньої і внутрішньої сторони у навчанні і вихованні студентів; освітнє середовище як умова розвитку, виховання і навчання студентів; позитивний емоційний відгук, захоплення як рушійна сила зміни поведінки особистості; залежність поведінки особистості від характеру її взаємодії, спілкування з іншими, діяльності тощо).

Тема 2. Педагогічна майстерність і особистість викладача вищої школи

Поняття майстерності педагогічної діяльності викладача, її складові. Етичні цінності й ціннісні орієнтації особистості викладача, їхня гуманістична спрямованість (відповідно до сучасних філософських теорій освіти). Структура педагогічної майстерності за І.А. Зязюном: гуманістична спрямованість, професійна компетентність, професійні знання, професійно-значущі якості, педагогічна техніка, педагогічні здібності. Критерії та рівні педагогічної майстерності сучасного викладача, їхній взаємозв'язок з рівнями професійної діяльності.

Професійна компетентність викладача як основа його педагогічної майстерності. Здібність до педагогічної діяльності як елемент педагогічної компетентності в структурі педагогічної майстерності. Педагогічний досвід у формуванні майстерності викладача.

Навчально-методична робота як обов'язковий компонент педагогічної майстерності викладача. Напрями і форми методичної роботи з підвищення професійної майстерності викладачів у ЗВО.

Вимоги до особистості сучасного викладача. Педагогічна культура і етика викладача вищого навчального закладу. Норми етичної поведінки викладача стосовно професій, колег, студентів.

Тема 3. Педагогічна техніка як основа педагогічної майстерності викладача вищої школи

Поняття педагогічної техніки та його зміст. Сутність і роль педагогічної техніки викладача у навчальному процесі.

Різновиди педагогічної техніки: внутрішня (*концентрація розумових і фізичних здібностей педагога на досягненні дидактичної і виховної мети, зняття зайвої напруженості, розподіл уваги (велике, середнє, мале коло), спостереження за готовністю учнів до роботи, їхньою реакцією на викладення навчального матеріалу, активністю, зацікавленістю, створення творчої ділової атмосфери під час навчання, збереження впевненості, самовладання за будь-яких умов, саморегуляція*) і зовнішня (*вербальні та невербальні засоби*).

Елементи педагогічної техніки – культура зовнішнього вигляду, культура педагогічного спілкування, психологічна саморегуляція, культура мовлення.

Техніка налаштування викладача на публічну творчу діяльність.

Імідж навчального закладу. Структура та шляхи формування позитивного іміджу навчального закладу.

Педагогічний імідж у професійній діяльності викладача. Механізми формування особистого іміджу викладача.

Тема 4. Майстерність організації педагогічної взаємодії

Особистість викладача як інструмент впливу в педагогічній взаємодії. Категорії викладачів залежно від якості володіння майстерністю педагогічного спілкування.

Педагогічний такт і маніпулювання викладача вищої школи. Гуманістична спрямованість педагогічної взаємодії.

Форми педагогічної взаємодії учасників навчального процесу в системі вищої школи.

Стилі педагогічної взаємодії: ставлення (*активно-позитивне, пасивно-позитивне, ситуативно-негативне, стійке негативне*); керівництва (*авторитарний, демократичний, ліберальний*), спілкування (*захоплення, дружба, дистанція, залякування, загравання*).

Конфлікти у педагогічній взаємодії викладача вищої школи, їх функції. Причини педагогічних конфліктів. Стилі педагогічної взаємодії у конфлікті: пристосування, компроміс, співробітництво, ігнорування, конкуренція. Шляхи вирішення конфліктних ситуацій.

Педагогічне спілкування, його сутність та особливості. Педагогічне спілкування як комунікативна взаємодія викладача зі студентами, батьками, колегами, спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків. Функції педагогічного спілкування викладача. Культура педагогічного спілкування. Шляхи подолання бар'єрів у педагогічному спілкуванні.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Професійна етика викладача вищої школи

Тема 5. Предмет прикладної і професійної етики

Трансформації етичного знання в постмодерному світі. Професійний етос. Корпоративна культура як особливий різновид регуляції професійної діяльності. Службовий етикет. Професійна етика: історія виникнення та розвитку. Об'єкт вивчення професійної етики. Завдання професійної етики Специфіка професійної етики сучасності. Професійна мораль як об'єкт вивчення професійної етики.

Феномен прикладної етики. Характерні риси прикладної етики. Соціальна етика як галузь етики, що вивчає сукупність моральних норм і цінностей взаємодії у суспільному житті. Особливості біоетики. Формування екологічної етики. Феномен інформаційної етики. Академічна етика.

Тема 6. Моральні основи регуляції професійної діяльності

Професійна діяльність. Соціально-етичними регулятиви. Професійні чесноти. Моральні вимоги професії. Філософсько-етичні засади осмислення суб'єкта моралі. Моральні якості індивіда в рамках професійної діяльності.

Етичні виміри професіоналізму у сучасному суспільстві.

Нормативно-етичне забезпечення професійної діяльності. Професійна моральна норма як форма моральної вимоги, що ставиться людям як учасникам спеціальних професійних видів діяльності. Гуманізм як нормативна основа педагогічної професії. Загальні, часткові та рамкові норми, норми-ідеали. Структура рамкових норм: норми-

заборони, норми-права, норми-обов'язки. Конкретно-історичний характер розвитку норм професійної поведінки. Універсальні етичні принципи. Етична оцінка колективного суб'єкта професійної діяльності. Моральна санкція. Моральні дилеми. Нормативно-ціннісні засади морального вибору. Професійна деонтологія. Професійний обов'язок.

Тема 7. Етична інфраструктура

Етичність організації та поняття етичної інфраструктури. Етичні підрозділи в організації. Історія виникнення етичних комітетів. Різновиди етичних комітетів: місія і функції. Моделі етичних підрозділів організації. Етична документація організації (змістовно орієнтовані та процедурні документи). Функції етичних документів в організації. Узагальнена характеристика етичних документів організації.

Етичні кодекси в історії культури. Етичні кодекси в професійній діяльності. Соціальні функції морально-професійних кодексів. Ідеологічна і нормативна частини в етичному кодексі. Змістові блоки етичного кодексу Аналіз існуючих кодексів професійної етики педагога в Україні та за її межами: позитивні й негативні аспекти.

Етичний моніторинг діяльності організації. Етична експертиза та етичний аудит. Меритократичний і демократичний принципи етичного моніторингу. Міжнародна етична інфраструктура. Хартії та декларації. Міжнародний стандарт.

Тема 8. Педагогічна етика. Елементи авторської майстерності в педагогічній діяльності

Характеристика і генезис розвитку поняття «педагогічна етика». Сутність та функції педагогічної етики як системи моральних вимог до особистості педагога. Основні категорії педагогічної етики. Характеристика принципів педагогічної етики. Професійні норми як історично встановлені стандарти педагогічної поведінки та діяльності.

Зміст основних нормативних вимог до викладача вищої школи та їхня характеристика. Норми професійної етики викладача у кодексі корпоративної культури університету. Педагогічні табу у діяльності викладача вищої школи та їхня характеристика.

Поняття наукової етики та її роль у діяльності викладача вищої школи. Сфери наукової діяльності та етичні норми поведінки викладача. Міжнародні наукові норми. Характеристика Кодексу українського вченого. Академічна доброчесність педагога.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин								
	денна форма					заочна форма			
	тижні	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
			л	п	с.р.		л	п	с.р.
1	3	4	5	6	7	8	9	10	
Змістовий модуль I. Теоретичні та практичні аспекти педагогічної майстерності викладача вищої школи									
Тема 1. Сутність професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи	1	15	2	2	11				
Тема 2. Педагогічна майстерність і особистість викладача вищої школи	3	15	2	2	11				
Тема 3. Педагогічна техніка як основа педагогічної майстерності викладача вищої школи	5	16	2	2	12				
Тема 4. Майстерність організації педагогічної взаємодії	7	16	2	2	12				
Разом за змістовим модулем I		62	8	8	46				
Змістовий модуль II. Професійна етика викладача вищої школи									
Тема 5. Предмет прикладної і професійної етики	9	13	1	1	11				
Тема 6. Моральні основи регуляції професійної діяльності	11	15	2	2	11				
Тема 7. Етична інфраструктура	13	15	2	2	11				
Тема 8. Педагогічна етика. Елементи авторської майстерності в педагогічній діяльності	15	15	2	2	11				
Разом за змістовим модулем II		58	7	7	44				
Разом за дисципліну		120	15	15	90				

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Сутність професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи	2
2.	Педагогічна майстерність і особистість викладача вищої школи	2
3.	Педагогічна техніка як основа педагогічної майстерності викладача вищої школи	2
4.	Майстерність організації педагогічної взаємодії	2
5.	Предмет прикладної і професійної етики	2
6.	Моральні основи регуляції професійної діяльності	2
7.	Етична інфраструктура	1
8.	Педагогічна етика. Елементи авторської майстерності в педагогічній діяльності	2

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено робочим навчальним планом	

7. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань студентів

Перелік питань з дисципліни

«Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи»

1. Поняття «педагогічна майстерність» та його складові.
2. Елементи педагогічної майстерності викладача вищої школи
3. Критерії педагогічної майстерності сучасного викладача.
4. Рівні педагогічної майстерності викладача вищої школи
5. Професійна компетентність викладача як основа його педагогічної майстерності.
6. Здібність до педагогічної діяльності як елемент педагогічної майстерності.
7. Педагогічний досвід у формуванні майстерності викладача вищої школи.
8. Навчально-методична робота як обов'язковий компонент педагогічної майстерності викладача вищої школи.
9. Поняття «педагогічна техніка» та його зміст.
10. Сутність та роль педагогічної техніки викладача у навчальному процесі.
11. Складові педагогічної техніки викладача.
12. Зовнішня техніка викладача та її характеристика.
13. Внутрішня техніка викладача та її характеристика.
14. Гуманістична спрямованість педагогічної взаємодії.
15. Сутність та структура педагогічного спілкування.
16. Основні різновиди педагогічного спілкування.
17. Педагогічне спілкування як діалог.
18. Функції педагогічного спілкування.
19. Стили педагогічного спілкування.
20. Культура педагогічного спілкування.
21. Шляхи подолання бар'єрів у педагогічному спілкуванні.
22. Педагогічний імідж у професійній діяльності викладача.
23. Форми педагогічної взаємодії учасників навчального процесу в системі вищої школи.
24. Набуття викладачем навичок самостійної педагогічної роботи.
25. Особистість викладача як інструмент впливу в педагогічній взаємодії.
26. Стили педагогічної взаємодії у конфлікті.
27. Конфлікти у педагогічній взаємодії викладача вищої школи.
28. Компоненти педагогічної культури викладача вищої школи.
29. Педагогічний такт і маніпулювання викладача вищої школи.
30. Техніка налаштування викладача на публічну творчу діяльність.
31. Норми етичної поведінки викладачів вищої школи по відношенню до професії.
32. Норми етичної поведінки викладачів по відношенню до студентів.
33. Норми етичної поведінки викладачів по відношенню до колег.
34. Моральні вимоги, що регулюють відносини між викладачем і керівництвом.
35. Ставлення педагогічного колективу до викладача-майстра педагогічної справи, до викладача-новатора.
36. Ставлення педагогічного колективу до молодих, недосвідчених і малокваліфікованих колег.

37. Особистий приклад викладача вищої школи в моральному впливі на студентів.
38. Цінності та ціннісні орієнтації у системі педагогічної діяльності у вищій школі.
39. Основні правила етичної поведінки педагога у різних ситуаціях.
40. Моральні цінності у сучасному українському суспільстві.
41. Специфіка етики ділового спілкування в контексті міжнародного співробітництва.
42. Інтелектуальна власність: морально-правовий аспект.
43. Соціально-педагогічні компетенції педагога вищої школи.
44. Мораль і творчість: соціальний аспект.
45. Обов'язок та відповідальність у теорії та життєвому досвіді людини.
46. Соціокультурні аспекти педагогічної етики.
47. Педагогічна етика в умовах демократизації вищої освіти.
48. Співвідношення фахової підготовки та морально-етичних якостей викладача.
49. Лицарський етос як історична форма регламентації професії.
50. Культурно-історична динаміка ціннісних засад професійної діяльності.
51. Етичні кодекси в історії культури.
52. Етико-психологічні основи ділового спілкування, за Дейлом Карнегі.
53. Українська етнопедагогіка – моральна основа професійно поведінки вчителя.
54. Видатні педагоги про професійну етику вчителя.
55. Конфліктні ситуації в педагогічній діяльності. Шляхи їх попередження та вирішення
56. Самоактуалізація як вершина духовного самовдосконалення (за А.Маслоу).
57. Нормативно-правові засади педагогічної діяльності.
58. Рефлексія – праця педагога. Самопізнання та педагогічна рефлексія.
59. Педагогічні умови творчого використання вчителем прийомів педагогічної взаємодії.
60. Проблема добра і зла як сутнісна основа педагогічної етики.
61. Моральні аспекти управління у вищій школі.
62. Моральні критерії педагогічного колективу.
63. Свобода поглядів і категоричний імператив у педагогічній етиці.
64. Моральні основи етики вченого.
65. Імперативно-креативна діалектика в категоріях педагогічної етики.
66. Різновиди етичних комітетів: місія і функції.
67. Успішність у діловому житті: нормативне наповнення, ціннісно неоднозначні експлікації.
68. Культура мови і культура мовлення викладача.
69. Вербальні засоби професійно-педагогічного спілкування та їх види.
70. Комунікативність викладача.
71. Тенденції розвитку професійної етики в сучасному суспільстві.
72. Значення професійної етики для сучасної освіти.
73. Тенденції розвитку професійної етики педагога в сучасному суспільстві.
74. Розвиток культури та проблеми її кризи в сучасному суспільстві.

75. Емоційна рівновага як необхідна якість професійної етики педагога.
76. Особливості психолого-педагогічної підготовки молодих викладачів.
77. Основні засади колегіальності в викладацькому колективі.
78. Роль педагога-вченого у визначенні системи цінностей сучасної молоді.
79. Педагогічна етика та суспільні ідеали.
80. Психологічний портрет «ідеального» викладача.

***Тестові завдання для підсумкового контролю знань з дисципліни
«Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи»***

1. Визначення педагогічної майстерності, як «комплексу властивостей особистості, що забезпечують високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності», можна знайти у:

- а) І.А. Зязюна;
- б) Н.В. Кузьміної;
- в) А. О. Остапенко;
- г) словнику термінології з педагогічної майстерності.

2. Педмайстерність — це.....

- а) наука про учня;
- б) наука про виховання та навчання школяра;
- в) наука про професійну компетентну діяльність учителя;
- г) наука про навчання як спеціально організовану діяльність.

3. До структурних компонентів педагогічної майстерності належать:

- а) наявність педагогічного надзавдання;
- б) педагогічна спрямованість;
- в) володіння професійними знаннями й уміннями (навичками);
- г) володіння педагогічними засобами (методиками, технологією, технікою);
- д) відсутність інтуїції справедливого оцінювання.

4. До функціональних компонентів педагогічної майстерності належать:

- а) організаційні здібності педагога;
- б) конструктивні здібності педагога;
- в) комунікативні здібності педагога;
- г) інтуїція справедливого оцінювання;
- д) проєктувальні здібності педагога;
- е) оціночні здібності педагога.

5. Важливою складовою педагогічної майстерності є:

- а) гуманістична спрямованість;
- б) професійна компетентність;
- в) педагогічні здібності та педагогічна техніка;
- г) усі відповіді правильні.

6. Знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології — це:

- а) гуманістична спрямованість;
- б) професійна компетентність;
- в) педагогічні здібності та педагогічна техніка;
- г) усі відповіді правильні.

7. Гуманістична спрямованість діяльності вихователя:

- а) вияв професійної ідеології учителя;

- б) негативне ставлення до педагогічної діяльності;
- в) система роботи вчителя в проведенні різних форм роботи з учнями;
- г) саморозвиток дитини в діяльності.

8. Особливості викладача, що забезпечують досягнення високих результатів у навчанні, — це:

- а) гуманістична спрямованість;
- б) професійна компетентність;
- в) педагогічні здібності;
- г) усі відповіді правильні.

9. Професійна компетентність викладача вищої школи:

- а) знання основ управління навчальним закладом;
- б) вирішення конфліктних ситуацій;
- в) знання основ педагогіки і психології студентів;
- г) матеріальна технічна база навчального закладу.

10. Цілі, об'єкт, суб'єкт, засоби і результат є компонентами:

- а) педагогічної творчості;
- б) педагогічної діяльності;
- в) педагогічної майстерності;
- г) процесу самовдосконалення.

11. Суб'єктом педагогічної діяльності є:

- а) викладач;
- б) студент;
- в) методи навчання і виховання.

12. Професійна здатність педагога, що характеризується потребою у спілкуванні, готовністю легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника й відчувати задоволення від спілкування, — це:

- а) динамізм особистості;
- б) комунікативність;
- в) креативність;
- г) емоційна стабільність.

13. Здатність опанувати себе, зберігати самоконтроль, здійснювати саморегуляцію за будь-якої ситуації незалежно від сили зовнішніх чинників, що провокують емоційний зрив, — це:

- а) динамізм особистості;
- б) комунікативність;
- в) креативність;
- г) емоційна стабільність.

14. Здатність до творчості, генерації незвичних ідей, відходу від традиційних схем, швидкого розв'язування проблемних ситуацій — це:

- а) динамізм особистості;
- б) комунікативність;
- в) креативність;
- г) емоційна стабільність.

15. Здатність активно впливати на іншу особистість — це:

- а) динамізм особистості;
- б) комунікативність;
- в) креативність;
- г) емоційна стабільність.

16. Вміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу, прийом володіння собою (власним організмом, настроєм, мовленням, увагою і уявою) і впливу на інших (вербальними і невербальними засобами) — це:

- а) педагогічна майстерність;
- б) педагогічна техніка;
- в) професійна здатність;
- г) професійна компетентність.

17. До критеріїв майстерності педагога належать:

- а) продуктивність;
- б) діалогічність;
- в) оптимальність;
- г) усі відповіді правильні.

18. Для елементарного рівня оволодіння педагогічною майстерністю характерні:

- а) наявність у викладача лише окремих якостей професійної діяльності, володіння знаннями для виконання педагогічних дій, предметом викладання, проте через брак спрямованості на розвиток студента, техніки організації діалогу продуктивність його навчально-виховної діяльності низька;
- б) педагогічні дії викладача, що гуманістично зорієнтовані, відносини зі студентами і колегами розвиваються позитивно, добре засвоєно предмет викладання, методично впевнено і самостійно організовано навчально-виховний процес на занятті;
- в) чітка спрямованість дій викладача, їх висока якість, діалогічна взаємодія у спілкуванні, самостійне планування та організація власної діяльності на тривалий час з основним завданням розвинути особистість студента;
- г) ініціативність викладача і творчий підхід до організації професійної діяльності, самостійне конструювання оригінальних педагогічних доцільних прийомів взаємодії, будувати діяльності на основі рефлексивного аналізу.

19. Для базового рівня оволодіння педагогічною майстерністю характерні:

- а) наявність у викладача лише окремих якостей професійної діяльності, володіння знаннями для виконання педагогічних дій, предметом викладання, проте через брак спрямованості на розвиток студента, техніки організації діалогу продуктивність його навчально-виховної діяльності низька;
- б) педагогічні дії викладача, що гуманістично зорієнтовані, відносини зі студентами і колегами розвиваються позитивно, добре засвоєно предмет викладання, методично впевнено і самостійно організовано навчально-виховний процес на занятті;
- в) чітка спрямованість дій викладача, їх висока якість, діалогічна взаємодія у спілкуванні, самостійне планування і організація власної діяльності на тривалий час з основним завданням розвинути особистість студента;
- г) ініціативність викладача і творчий підхід до організації професійної діяльності, самостійне конструювання оригінальних педагогічних доцільних прийомів взаємодії, будувати діяльності на основі рефлексивного аналізу.

20. Для досконалого рівня оволодіння педагогічною майстерністю характерні:

- а) наявність у викладача лише окремих якостей професійної діяльності, володіння знаннями для виконання педагогічних дій, предметом викладання, проте через брак спрямованості на розвиток студента, техніки організації діалогу продуктивність його навчально-виховної діяльності низька;

- б) педагогічні дії викладача, що гуманістично зорієнтовані, відносини зі студентами і колегами розвиваються позитивно, добре засвоєно предмет викладання, методично впевнено і самостійно організовано навчально-виховний процес на занятті;
- в) чітка спрямованість дій викладача, їх висока якість, діалогічна взаємодія у спілкуванні, самостійне планування і організація власної діяльності на тривалий час з основним завданням розвинути особистість студента;
- г) ініціативність викладача і творчий підхід до організації професійної діяльності, самостійне конструювання оригінальних педагогічних доцільних прийомів взаємодії, будування діяльності на основі рефлексивного аналізу.

21. Моральний намір – це:

- а) чуттєва форма, в якій виявляються мотив і намір до здійснення відповідного вчинку;
- б) рішення людини зробити відповідну моральну дію і досягти очікуваного результату;
- в) діалектична єдність моральної необхідності та суб'єктивної добровільності поведінки, як здатність людини тримати владу над своїми вчинками;
- г) сукупністю вимог, які висуває моральна система до людської діяльності.

22. Моральна свобода – це:

- а) чуттєва форма, у якій виявляються мотив і намір до здійснення відповідного вчинку;
- б) рішення людини зробити відповідну моральну дію і досягти очікуваного результату;
- в) діалектична єдність моральної необхідності та суб'єктивної добровільності поведінки, як здатність людини тримати владу над своїми вчинками;
- г) сукупністю вимог, які висуває моральна система до людської діяльності.

23. Моральна необхідність – це:

- а) чуттєва форма, в якій виявляються мотив і намір до здійснення відповідного вчинку;
- б) рішення людини зробити відповідну моральну дію і досягти очікуваного результату;
- в) діалектична єдність моральної необхідності та суб'єктивної добровільності поведінки, як здатність людини тримати владу над своїми вчинками;
- г) сукупністю вимог, які висуває моральна система до людської діяльності.

24. Культура почуттів – це:

- а) адекватність емоційних реакцій людини комунікативній ситуації;
- б) вчинки і форми поведінки людей, засновані на моралі, естетичному смаку і виконанні певних норм і правил;
- в) система мовних знаків, що спирається на морально-етичні, мовні правила і відображає ставлення до людини як до визнаної цінності;
- г) обмежене користування немовними комунікативними засобами або таке їх використання, яке відповідає особливостям національної моральної культури.

25. Культура поведінки людини – це:

- а) адекватність емоційних реакцій людини комунікативній ситуації;
- б) вчинки і форми поведінки людей, засновані на моралі, естетичному смаку і виконанні певних норм і правил;
- в) система мовних знаків, що спирається на морально-етичні, мовні правила і відображає ставлення до людини як до визнаної цінності;

г) обмежене користування немовними комунікативними засобами або таке їх використання, яке відповідає особливостям національної моральної культури.

26. Культура вербального спілкування – це:

- а) адекватність емоційних реакцій людини комунікативній ситуації;
- б) вчинки і форми поведінки людей, засновані на моралі, естетичному смаку і виконанні певних норм і правил;
- в) система мовних знаків, що спирається на морально-етичні, мовні правила і відображає ставлення до людини як до визнаної цінності;
- г) обмежене користування немовними комунікативними засобами або таке їх використання, яке відповідає особливостям національної моральної культури.

27. Культура невербального спілкування – це:

- а) адекватність емоційних реакцій людини комунікативній ситуації;
- б) вчинки і форми поведінки людей, засновані на моралі, естетичному смаку і виконанні певних норм і правил;
- в) система мовних знаків, що спирається на морально-етичні, мовні правила і відображає ставлення до людини як до визнаної цінності;
- г) обмежене користування немовними комунікативними засобами або таке їх використання, яке відповідає особливостям національної моральної культури.

28. Назвіть «золоте правило» моральності:

- а) стався до інших так, як би ти хотів, щоб вони ставилися до тебе;
- б) так треба в світі жити, щоб лиха не чинити;
- в) всякий свого щастя коваль;
- г) око за око, зуб за зуб.

29. Розділ етики про професійну мораль як сукупність ідеалів та цінностей, етичних принципів та норм поведінки, які відображають суть професії та забезпечують взаємовідносини між людьми, що складаються у процесі праці і походять із змісту їх професійної діяльності – це:

- а) професійна етика;
- б) нормативна етика;
- в) історія етичної думки;
- г) етика політичних відносин

30. Специфічні вимоги моральності, пов'язані з виконанням тієї або іншої професійної діяльності – це:

- а) професійна мораль;
- б) професійний обов'язок;
- в) моральний кодекс;
- г) професійна деонтологія.

31. Система моральних норм, вироблених у межах професійного співтовариства – це:

- а) професійна мораль;
- б) професійний обов'язок;
- в) моральний кодекс;
- г) професійна деонтологія.

32. Результат аналізу специфіки і особливостей педагогічної діяльності, що виступають основою для вироблення конкретних рекомендацій-вимог у відношенні до педагога.

- а) політична мораль;

- б) політична етика;
- в) педагогічна етика;
- г) професійна деонтологія.

33. Виражає моральні обов'язки спеціаліста стосовно суспільства, колег, клієнтів та їх соціального оточення і є відображенням внутрішньої, моральної необхідності виконання своїх обов'язків, дотримання певної лінії поведінки, яка диктується перш за все зовнішніми стосовно особистості педагога інтересами – це:

- а) професійна мораль;
- б) професійний обов'язок;
- в) моральний кодекс;
- г) професійна деонтологія.

34. Система моральних вимог, що пред'являються до педагога в його відношенні до самого себе, до своєї професії, до суспільства, до дітей і решти учасників освітнього процесу – це:

- а) педагогічна мораль
- б) політична мораль;
- в) професійна мораль;
- г) моральна свідомість.

35. До категорій педагогічної етики належать:

- а) моральна свідомість педагога;
- б) моральні відносини і моральна діяльність педагога;
- в) професійний обов'язок;
- г) усе перераховане.

36. Моральна свідомість педагога включає такі компоненти:

- а) моральні знання;
- б) моральні переконання;
- в) моральну потребу;
- г) усе перераховане.

37. Розділ етики, що розглядає проблеми обов'язку, сферу належного (того, що повинно бути), всі форми моральних вимог та їхнє співвідношення, як називається?

- а) деонтологія;
- б) описова етика;
- в) етичний кодекс;
- г) деонтологія соціальної роботи.

38. Хто запровадив у науковий обіг термін «деонтологія»?

- а) І.Бентам;
- б) І.Кант;
- в) Ф.Парслоу;
- г) Арістотель.

39. Педагогічний етикет є частиною:

- а) ділового етикету;
- б) світського етикету;
- в) телефонного етикету;
- г) придворного етикету.

40. Як називається спеціальний уповноважений функціональний орган, що відповідає за етичну регуляцію діяльності організації?

- а) етичний підрозділ організації;
- б) етична експертиза;
- в) етичний моніторинг організації;
- г) деонтологія.

41. Як називається система етичного контролю за діяльністю організації та її оцінювання з метою виявлення актуальних і потенційних етичних небезпек, а також вироблення рекомендацій з ліквідації чи ослаблення впливу небезпек?

- а) етичний підрозділ організації;
- б) етична експертиза;
- в) етичний моніторинг організації;
- г) деонтологія.

42. Як називаються внутрішньоорганізаційні процедури аналізу і оцінювання певної діяльності за чітко визначеними етичними критеріями?

- а) етичний підрозділ організації;
- б) етична експертиза;
- в) етичний моніторинг організації;
- г) деонтологія.

43. Соціально-психологічний клімат у колективі як називається?

- а) стан міжособистісних стосунків, що виявляється в сукупності психологічних умов, які сприяють або перешкоджають продуктивній діяльності колективу;
- б) здатність людини змінювати або взагалі не сприймати інформацію, яка їй видається небезпечною;
- в) організування мовного процесу, невербальної поведінки вчителя, що впливає на створення емоційно-психологічної атмосфери педагогічного спілкування;
- г) дія в педагогічному процесі, яка дає змогу кожному партнерові самовиразитися.

44. Що обумовлює необхідність дотримання принципів професійної етики у професійній діяльності?

- а) соціально-історичний розвиток суспільства;
- б) зростання обсягу етичних і педагогічних знань;
- в) гуманізація суспільства;
- г) гуманітаризація освітньої сфери;
- д) поява нових освітніх технологій, що активно впроваджуються в освітній процес.

45. Які функції професійної етики Ви вважаєте ключовими для професійної діяльності людини?

- а) науково-методична;
- б) світоглядна;
- в) аксіологічна;
- г) практична;
- д) організаторська.

8. Методи навчання

- застосування інтерактивних методів навчання під час лекційних та практично-семінарських занять («мозкового штурму», методу «ажурної пилки», розв'язування педагогічних ситуацій, робота в мікрогрупах, засідання дискусійного клубу та світового кафе, мікро-викладання і т. ін робота в парах, розминка, тренінг тощо);
- проведення практичних і семінарських занять із застосуванням імітаційно-рольових ігор;
- виконання індивідуальних науково-дослідних завдань, контрольної роботи в межах годин, відведених на самостійне вивчення дисципліни;
- робота з навчально-методичними матеріалами та Інтернет-джерелами;
- проведення лекцій та семінарсько-практичних занять із використанням наочних методів навчання (презентацій, відеоматеріалів тощо).

9. Методи контролю

Навчальні досягнення студентів перевіряються з використанням поточного і підсумкового контролю. Для контролю засвоєння навчального матеріалу у рамках аудиторної роботи проводиться усне опитування, перевіряється виконання домашнього завдання студентами, проводяться поточне тестування. У кінці кожного модуля проводяться модульні контрольні роботи. Поточний контроль, який здійснюється у формі фронтального, індивідуального чи комбінованого контролю знань студентів під час практичних занять, виконання індивідуальних завдань при виконанні самостійної роботи, тестування, контрольна робота та екзамен. У кінці семестру студенти пишуть підсумкову контрольну роботу (іспит).

Розподіл балів, які отримують студенти. Оцінювання студента відбувається згідно з положенням «Про екзамени та заліки у НУБіП України» від 27.12.1019 р. табл. 1.

Оцінка національна	Оцінка ЄКТС	Визначення оцінки ЄКТС	Рейтинг студент, бали
Відмінно	F	ВІДМІННО - відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90-100
Добре	B	ДУЖЕ ДОБРЕ - вище середнього рівня з кількома помилками	82-89
	C	ДОБРЕ - в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	74-81
Задовільно	D	ЗАДОВІЛЬНО - непогано, але зі значною кількістю недоліків	64-73
	E	ДОСТАТНЬО - виконання задовольняє мінімальні критерії	60-63
Незадовільно	FX	НЕЗАДОВІЛЬНО - потрібно попрацювати перед тим, як отримати залік	35-59
	F	НЕЗАДОВІЛЬНО - необхідна серйозна подальша робота	01-34

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни R дис (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до

рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи R НР (до 70 балів): R дис = R нр + R ат.

10. Методичне забезпечення

Навчально-методичний комплекс, база тестових завдань

12. Рекомендована література

Основна до першого модуля

1. Брюховецька О.В. Педагогічна майстерність викладача вищої школи: навч.-метод. комплекс. Київ : АПН України, Ун-т менедж. освіти, 2009. 56 с
1. Гончар О.В. Форми і методи педагогічної взаємодії учасників навчального процесу в системі вищої школи другої половини ХХ століття. URL: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2010_5/10govxxc.pdf
2. Гульбс О.А. Особистісне становлення викладача вищої школи в професійній діяльності URL: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_5/PB-5/PB-547.pdf
3. Елементи педагогічної майстерності. URL: www.grinchuk.lviv.ua/referat/1/1099.html
4. Євдокімова О.О. Педагогічна майстерність викладачів вищої школи і фактори, що впливають на її формування URL: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pzpp/2010_12_2Z81-89.pdf
5. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: підручник. 3-тє вид., допов. і переробл. К.: СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
6. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: навчальний посібник. Харків : Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.
7. Кайдалова Л.Г. Професійна компетентність та імідж сучасного викладача URL: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2009-01/09klgimt.pdf
8. Квак О.В. Формування педагогічної техніки як важливої основи педагогічного професійного мислення URL: www.bati-referaty.net.ua/engine/download.php?id=194
9. Нечепоренко Л. С. Педагогічна майстерність: монографія. Харківський національний ун-т ім. В.Н.Каразіна. Кафедра педагогіки. Х. : ХНУ, 2009. 276с.
10. Обривкіна О.М. Сучасні форми методичної роботи з підвищення педагогічної майстерності викладачів в університеті URL: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nvnau_ppf/2010_155.../10oom.pdf
11. Отич О. М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи : підручник. - Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 208 с
12. Пихтіна Н. П. Основи педагогічної техніки : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 316 с.
13. Плекаємо педагогічну майстерність: навчальний посібник / В.А.Семиченко та ін. Вінниця: Планер, 2010. 674с.
13. Сєдашова О.А. Партнерство: нова модель педагогічної взаємодії викладача та студента у ВНЗ України. URL: <http://nauka.zinet.info/3/sedashova.php>
14. Словник термінологій з педагогічної майстерності / відп. ред. М. Н. Тарасович. Полтава: ПДП ім. В.Короленка, 1995. 63 с
15. Стахневич В., Срібна Н. До проблеми формування індивідуального професійно-педагогічного іміджу викладача вищого аграрного навчального закладу Вісник львівського університету. 2009. Вип. 25. Ч. 1. С. 263–270. URL: http://194.44.242.244/portal/Natural/VLNU/Ped/2009_25-1/index.html

16. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. К., 2006. 151 с.
17. Сходинки до педагогічної майстерності : словник з курсу «Основи педагогічної майстерності» / уклад. : Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович. Старобільськ, 2015. 136 с.
18. Теслюк В.М., Лузан П.Г. Основи педагогічної майстерності : навч. посіб. Київ : НАКККіМ, 2011. 304 с.
19. Теслюк В.М. Основи педагогічної майстерності викладача вищої школи: підручник Київ: Видавництво Ліра-К, 2015. 340 с.
20. Федорчук В.В. Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.

Допоміжна до першого модуля

1. Головатий М. Ф. Навчи себе сам. Київ: МАУП, 2014. 120 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Палтишев М. М. Педагогічна майстерність і шляхи її досягнення (У пошуках практикоорієнтованих дидактичних підходів): навч.-метод. посіб. для слухачів курсів удосконалення вчителів. Київ: Видавець О. М. Ешке, 2013. 119 с.
4. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, та ін. Київ: Вища шк., 2014. 422 с.
5. Педагогічна творчість і майстерність: хрестоматія / уклад. Н. В. Гузій. Київ: ІЗМН, 2014. 168 с.
6. Пірен М. І. Конфліктологія: Підручник. Київ: МАУП, 2015. 360 с.
7. Сидоренко В. К., Дмитренко П. В.. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : РННЦ "ДІНІТ", 2000. 259 с.
8. Солдатенко М.М. Саморозвиток педагогічної майстерності викладача в умовах інформаційно-технологічного суспільства: посіб. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2015. 153 с.
9. Теличко Н.В. Теорія і методика формування основ педагогічної майстерності майбутнього учителя початкових класів : монографія. Київ: Кондор-Видавництво, 2014. 522 с.
10. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 352 с.

13. Інформаційні ресурси до першого модуля

Електронні інформаційні ресурси

<https://studfile.net/preview/4543802/page:5/2>.

https://pidruchniki.com/70124/pedagogika/pedagogichna_maysternist_vikladacha_v_ischogo_navc_halnogo_zakladu 3.

https://pidruchniki.com/15660212/pedagogika/pedagogichna_maysternist_uchitelya_vihovatelya 4. http://lib.iitta.gov.ua/26548/1/2652_OTICH_KIEB-2.pdf 5.

https://library.vspu.edu.ua/polki/akredit/kaf_4/nikitchenko4.pdf 6.

https://www.studmed.ru/view/fedorchuk-vv-osnovi-pedagogchnoyimaysternost_dc2a9778393.html

Основна до другого модуля

1. Бобир О. Етикет учителя: навчально-методичний посіб. Київ: Ленвіт, 2004. 192 с.
2. Бралатан В.П., Гуцало Л.В., Здирко Н.Г. Професійна етика: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 252 с.

3. Васильевене Н., Васильев А. Етика организаций: институционализация ценностей в деловую жизнь. *Соціальна етика: теоретичні і прикладні проблеми*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2010. С. 26-34.
4. Васильєва М.П. Теорія педагогічної деонтології. Харків, 2003. 216 с.
5. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2011. 256 с. (Серія «Альма-матер»).
6. Васянович Г.П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія. 2-ге вид. Львів: Львів, держ. фін.-екон. ін-т, 2002. 232 с.
7. Гринькова В. Аксіологічний підхід до проблеми педагогічної культури майбутнього вчителя. *Шлях освіти*. 2002. № 2. С. 2-6.
8. Етика ділового спілкування: курс лекцій / Т.К. Чмут, Г.Л. Чайка, М.П.Лукашевич, І.Б.Осечинська. 2-ге вид., стереотип. Київ: МАУП, 2003.208 с
9. Етика: навч. посіб. / за ред. В.О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 224 с.
10. Жебровський Б.М. Професійна етика вчителя: час і вимоги. Київ: Педагогічна думка, 2000. 62 с.
11. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для техногенної цивілізації. Київ: Лібра, 2001. 400 с.
12. Кертаева Г.М. Основы педагогической деонтологии URL: <http://www.studmed.ru/docs/document44245/>
13. Комарова І. Культура педагогічного спілкування вчителя. *Шлях освіти*. 2001. №1. С. 31-34.
14. Корпоративна соціальна відповідальність: моделі та управлінська практика: підручник / за заг. наук.ред. Редькіна О. С. Київ: ТОВ «Фарбований лис», 2011. 480 с.
15. Кравченко О.П. Етика й естетика: навчальний посібник: у 2 частинах. Ч.1: Етика (за кредитно-модульною системою організації навчання). Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2012. 152 с.
16. Малюк А.А., Полянская О.Ю., Алексеева И.Ю. Этика в сфере информационных технологий. Москва: Горячая линия-Телеком, 2011. 344 с.
17. Основы педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник / за ред. проф. І.В. Зайченка. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.
18. Педагогічна майстерність: підручник / за ред. І.А.Зязюна. 2-е вид., допов. і перероб. Київ: Вища школа, 2004. 301 с.
19. Прикладна етика: навч. посіб. / за наук. ред. Панченко В.І. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 392 с.
20. Професійна і прикладна етика: навчальний посібник / [Аболіна Т.Г., Василькевич Я.З., Заболотна В.О., Коцур В.П., Рик С.М., Рогожа М.М.]; за заг. ред. Коцура В.П. Препринт. Переяслав-Хмельницький, 2016. 314 с.
21. Пустовит С.В. Глобальная биоэтика: становление теории и практики (философский анализ). Київ: Арктур-А, 2009. 324 с.
22. Рогожа М. М. Соціальна мораль: колізії мінімалізму. Київ: ПАРАПАН, 2009. С. 172–209.
23. Сисоєва С.О. Основы педагогічної творчості: підручник. Київ: Міленіум, 2006. 346с.
24. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч.-метод. посібник. Київ: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. 96 с.

Допоміжна до другого модуля

1. Аболіна Т.Г., Єфименко В.В., Лінчук О.М. Етика: навч. посібник. Київ: Либідь, 1992. 328 с.
2. Амонашвили Ш.А. Гуманно-личностный подход к детям. М: Издательство «Институт практической психологии», 1998. – 544 с.
3. Блощинська В.А. Етика. Практикум: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 248 с.
4. Василевська Т. Е. Особистісні виміри етики державного службовця. Київ: НАДУ, 2008. – 336 с.
5. Гах Й. Етика ділового спілкування: навч. посібник для вузів. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 160с.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. С. 75.
7. Гупан Н.М. Українська історіографія історії педагогіки. Київ: АПН, 2002.223 с.
8. Етичний кодекс ученого України. *Бюлетень Вищої атестаційної комісії України.* № 2(124). 2010. С. 2-5.
9. Євтух М.Б., Стефанюк С. К. Правові основи української педагогіки: етика та соціальні норми : навч. посіб. Книга третя. Одеса: ОНАЗ ім. О.С.Попова, 2011. 312 с.
10. Зінченко А.Г. Соціальна відповідальність в Україні: Погляди різних стейкхолдерів. Регіональний аспект. Київ: КСВ, 2008. 60 с.
11. Зязюн І. А. Культура і культурна політика. *Рідна школа.* 1994. № 12. С. 27-32.
12. Зязюн І.А. Освіта і вчитель у контексті українського державотворення. Педагогіка і психологія професійної освіти. 1999. № 1. С.12-23.
13. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. Київ: МАУП, 2000. 312 с.
14. Кубрак О.В. Етика ділового та повсякденного спілкування: навч. посібник для вузів. Суми, Київ, 2005. 222 с.
15. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ-ХХ ст.): Хрестоматія / упоряд. Л.Д. Березовська та ін. Київ: Наук, світ, 2003. 418 с.
16. Мільто Л.О. Методика розв'язування педагогічних задач : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і доп. Харків: Ранок-НТ, 2004. 152 с.
17. Народна педагогіка: світовий досвід / уклад. А.І. Кузьмінський, В.Л.Омеляненко. Київ: Знання-Прес, 2003. 134 с.
18. Олексюк О.М. Нормативно-регулятивні механізми духовного розвитку особистості. *Педагогіка толерантності.* 1999. С. 85-87.
19. Сагач Г.М. Похвальне красномовство: практичний посіб. для вчителів, студ. серед, та вищ. навч. закл. Київ: ІЗМН, 1996. 156 с.
20. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ: Міленіум, 2006. 346 с.
21. Хоружа Л.Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія. Київ: Преса України, 2003. 319 с.
22. Чернокозов И.И. Профессиональная этика учителя: книга для учителей. 2-е изд., доп. Київ, 1988. 223с.